

Tessinpalatset blir tvättinrättning

1921–1932

Åke Abrahamsson

År 1918 uppstod i Gamla stan en kvinnlig proteströrelse. Anledningen var det betungande tvättarbetet i fastigheter som saknade gårdsbykhus, källartvättstugor och framför allt rinnande vatten. Mot slutet av första världskriget, med dess nöd och umbäranden, hade flera av husmödrarna tröttnat på att sköta hushållstvätten i hemmen, att ständigt behöva känka på vattenhinkar och tvättkorgar. Att anlita tvättmadamer eller någon av de nya tvätt- och strykinrättningarna hade de fattigare familjerna knappast råd med.

Så vad göra? Frågan stöttes och blöttes och vid ett informellt möte beslöt sig en grupp kvinnor för att uppvakta stadens förvaltning och föreslå inrättandet av ett kommunalt tvätthus, där man med hjälp av modernna maskiner kunde göra tvättarbetet lättare och billigare. Förslaget remitterades till stadsfullmäktige särskilda bad- och tvätthuskommitté, som redan börjat utreda frågan och till och med sänt två medlemmar till England på studiebesök.

Från 1846 gällde där Baths and Washhouses Act, en "fattiglag" för befrämjande av allmänna hygienanläggningar. Störst intresse väckte de kommunala bad- och tvätthusen i Manchester och Liverpool, vilka också kom att utgöra förebild vid projekteringen av en svensk motsvarighet i Stockholm.

Stockholms stads tvätthus

Någon kommunal badanstalt hade staden inte råd att bygga, däremot ett tvätthus. Ett sådant kunde till exempel inrymmas i det förfallna Södra stadshuset

vid Södermalmstorg. Enligt fastighetsnämnden kunde magasinlokalerna i källar- och souterainvåningen mycket väl byggas om till kommunal tvättstuga.

Den 15 november 1920 fattade Stadsfullmäktige beslut och anvisade 180 000 kronor för ändamålet. Civilingenjör Nils Fröman, en av englandsresenärerna, stod för ritningarna. Södra flygelns källarvåning, i nivå med gårdsplanen, byggdes helt om. Närmast gaveln, utefter gårdssidan, inrättades en tvättstuga med tjugoen tvättplatser för handtvätt och två för maskintvätt. Där fanns också tre centrifuger och tjugofyra torkskåp med utdragbara så kallade torkhästar. Bredvid låg stryk- och mangelrum och i hörnet Götgatan/Peter Myndes backe installerades en stor ångpanna, som försåg anläggningen med varmvatten och ånga. Allt var toppmodernt för tiden, precis som i de privata tvättinrättningarna.

En krona i timmen

När Stockholms stads tvätthus öppnades den 1 september 1921, hänvisades besökarna till en utrymme i huvudbyggnaden, där de kunde ställa ifrån sig sina tvättkorgar och kärror. Själva ingången låg i gårdshörnet och i vestibulen fanns ett angränsande biljettkontor. Stränga föreskrifter förbjöd bland annat att ta med nedsmittade kläder och spirituosa samt barn under 12 års ålder. Varje halvtimme kostade 50 öre och med tanke på att en tiokilostvätt kunde ta cirka fyra timmar motsvarade utgiften en halv dagsförtjänst för en arbetare. Skulle tvätten strykas blev det ännu

dyrare. Ändå var anläggningen avsedd att underlätta just de små hemmens tvättbestyr.

Vestibulen var försedd med moderna bekvämligheter och bredvid låg ett mat- och väntrum med läsbara skåp för personliga tillhörigheter. Här kunde man värma mat, koka kaffe och utbyta erfarenheter medan maskinerna skötte arbetet. Ofta fick de litet äldre barnen hjälpa till med att bära korgar, veva mangel och vika tvätt. Från åtta på morgonen till åtta på kvällen var det full aktivitet.¹

Men det fanns också kritiker. Nög för att Södra stadshuset förfulats med tiden, men att degradera tesinpalatset till en tvättstuga! Flera talade om skandal och ville ha bort anläggningen, särskilt efter det att ett framtida stadsmuseum började att diskuteras.² Landets första och största kommunala tvätthus fortsatte dock sin verksamhet ända fram till 1932.³ Många minns än i dag hur de fick följa med sina mammor till detta ”ångande inferno”.

Södra stadshuset sett från Katarinahissen. Foto DN, 1918. SSM.